א וויכטיגע אידען פראגע אין ווארשאווער שטאדט ראט

דער ווארשאווער בירגער מייסטער מאכט אידען א פארוואורף פאר וואס זיי אונטערשטיצען קריסטליכע רוסען

פון א ווארשאווער קארעספאנדענט

אויף די לעצטע זיצונגען פון ווארשא-ווער שטאדטראטה, איידער עס האבען זיך אנגעפאנגען די „האקיישאנס“ זענען פארגעקומען גענעראל־דעבאטען וועגען דעם גאנצען בודזשעט אויף דעם יאהר 1917־18 און וועגען דער טאקטיק און פאליטיק פון ווארשאווער מאגיסטראט. אין די דאזיגע דעבאטען, אין וועלכע עס האבען זיך בעטהייליגט די ראטמענער פון אלע פארטייען, וואס זענען פערטרעטען אין שטאדטראט, נעהמענדיג שטעלונג צו דער ווירטשאפט פון מאגיסטראט, האבען אויך די אידישע ראטמענער געבראכט די אידען פראגע אין אויספיהרליכע רעדע אויף דער טאגעס ארדנונג פון די זי-צונגען.

וועגען דער בעציהונג פון מאגיסטראט צו אידען — האט דער ראטמאן ה' נ. פרילוצקי — אנגעפאנגען זיין רעדע — האבען מיר שוין דא אפט גערעדט ביים איינצעלנע געלעגענהייטען. מיר האבען ניט גערעדט וועגען דעם אלגעמיינעם כא-ראקטער פון דער פראגע, וועגען איהר יסוד, וועגען דעם, וואס דארף געבען דעם שליסעל צו אונזערע אזוי אפט און פערשטענדליכע טענות און פאדערונגען. מיר האבען דאס נעפרובט טהאן צום ערשטען מאהל, ביי דער פראגע וועגען די שולען און ביי דער צווייטער וועגען דער אנק-טע צווישען די בעלי מלאכות.

„מיר גלויבען אבער אז איצט איז דער פאסענדער מאמענט, צו בעריהרען די פראגע אין אלגעמיין.

דער רעדנער בעמערקט ווייטער, אז איהם אלס איד, און אלס פערטרעטער פון דער 'פאלקס גרופע' געהט עס ניט אין דעם, עמיצען צו רייצען און אריינ-צוברענגען איבערעגונג אין די דעבאטע פון שטאדטראט, ווייל אויב דאן, ווען עס ווערט גערעדט וועגען אידען, ווערט גע-רעדט אין א ביסעל א שארפערען טאן, גע-שעהט דאס נור דערפאר ווייל די אידען געשעהט אן אונרעכט און דער מאגיסט-ראט פיהרט אן אנטי־אידישע טאקטיק און פאליטיק.

'א פאקט: ווען עס האנדעלט זיך וועגען אן אלגעמיינעם ענין, זאלט דער מאגיסטראט קיינמאל ניט געוואגט צו האנדלען געגען א בעשטימטען בעשלוס פון שטאדטראט. האט זיך אבער גע-האנדעלט וועגען אידען, האט ער אזא בע-שטימטע רעזאלוציע פשוט ניט אויסגע-פיהרט. ער האט געוואוסט, דא וועט זיך קיינער ניט אננעהמען און קיינער וועט צו איהם ניט האבען קיין פרעטענזיעס.

„מיר מיינען דא די פראגע וועגען אריינלאזען די אידען אין די שטאדט-גערטנער. דאס איז די איינציגע קליי-נע הנחה לטובה די אידען, וואס דער מא-גיסטראט האט זי אנגענומען. דער שטאדטראט האט פערשטאנען, אז מען קאן ניט פערביטען צו אטהעמען די לופט פון די שטאדטישע גערטנער דעם גרעסטען טהייל פון דער אידישער בעפעלקערונג נור דערפאר, ווייל די דאזיגע אידען זע-נען לאנג, דאס הייסט בלומרשט ניט איי-ראפעאיש געקליידעט. די פויערשע סוקמאנעס אדער זייערע אנדערע נאציא-נאלע קליידונג האבען אויך ניט קיין איבעריגען שייכות צו אייראפעאישער קליידונג, און פונדעסטוועגען וועט קיי-נער ניט איינפאלען, זיי צו פערביטען דעם אריינגאנג אין די שטאדטישע גערט-נער. נאר די אידישע לאנגע קליידונג וואס איז ביי פרומע אידען פערהייליגט דורך דער טראדיציע און רעליגיע — נאר די קליידונג איז א סתירה צו דער איי-ראפעאישער קליידונג. דער שטאדט-ראטה האט פערשטאנען אז דאס איז אן אבסורד און ער האט געהייסען עפענען די גערטנער פאר אלע. זאלען די אידען אויך קענען קומען און אבורוהען נאך דער שווערער ארבייט. דאס איז געווען א שהיט, וואס האט אונז געטרייסט. דיא פוילישע געזעלשאפט הויבט אן פיהרען א נייע פאליטיק. זי הויבט זיך אן צו צופא-סען צום גייסט פון דער צייט, צום גייסט פון איראפא.

„נאר אט זיינען אריבער עטליכע חדשים, דער פריהלינג איז געקומען, און ווארשא האט זוכה געווען צו זעהען דעם פיינעם ווייז פון מאגיסטראט: עס איז אויפגעהאנגען געווארען ביים אריינגאנג אין די גערטנער דער נייער שילד. אזוי ווי ער איז רעדאגירט געווארען דורך דעם שטאטראט, נאר דערביי איז געבלי-בען העגנען דער אלטער שילד, און איי-דען ווערען טאקי ניט אריינגעלאזען. דא האבען מיר אויף אזא אופן א יאנוס-פנים מיט צוויי געשטאלטען: איין גע-שטאלט איז פאר אייראפא, אלע מעגען אריינגעהן, אויסער שכורים און שמוציג געקליידעטע. די צווייטע געשטאלט אבער איז אזיען און בארבאריזם: דו ביסט א איד — טארסטו אין גארטען ניט אריינגעהן.

„מיר האבען דעם דאקומענט פון דעם מאגיסטראט, וואו עס ווערט אויס-געטייטשט אויף דעם סמך פון דער ערקלעהרונג פון קוראטאריום, אז מען וועט דארפען פאר די אידען א גאנצען שטאאב נייע וועכטער און נייע אויפזע-הער.

עס זעהט אויס, אידען זענען דאך אלע ליקליכע, זאטע רייכע, און מעהר האבען זיי לחלוטין ניט וועגען וואס צו טראכ-טען, און קוים האט מען פאר זיי געעפנט די גערטנער, וועלען זיי זיך אין גאנצע מחנות אוועקלאזען אין די „לאזשיב-קעס“. ממה נפשך, קאן זיך דאס קורא-טאריום ניט קיין עצה געבען, דארף מען זיהם פערביטען אויף אן אנדערען.

אט די איינגעשפארטקייט פון מא-גיסטראט, צו בעגעגנען זיך געגען אונז וקא מיט אזעלכע פערשימעלטע געזעצען, דאס איז די כאראקטעריסטיק פון זיין סיסטעם, דאס איז די פסיכאלאגיע פון זיין גאנצער פאליטיק, וואס זוכט נאר צו בעליידיגען און ערנידריגען אונזער גאנ-צען כבוד, וואס זוכט צו שאפען צו אונז א בעציהונג ווי צו פאריאס, ווי צו מענשען פון א נידריגער ראסע.“

דער פרילוצקי דערמאהנט דא-רויף, אז מען האנדעלט געוויזע פראגע ווע-גען שטייער פאר די אידישע שולען, ביים וועלכער געלעגענהייט דער בירגערמייס-טער האט צווישען אנדערעם געהאט בע-מערקט, אז די אידען בעקומען שטיצע פון דער גאנצער וועלט. ער ווייזט אן אז אויך די פאליאקען בעקומען שטיצע פון אויסלאנד, און איבעריגענס, אויב די אידען נויטיגען זיך מעהר אין אוים-לענדישער הילף, איז דאס נור א בעווייז אז דער מאגיסטראט דערפילט ניט זיין חוב אקעגענאיבער די אידישע נויטליי-דענדע. דער רעדנער נעהמט זיך דאן ווייטער רעדען אין אלגעמיין וועגען דער פראגע און זאגט:

„מען זאגט אונז: האט געדולד, ווארט, מיר זיינען איצט פערנומען מיט זיך. מיר האבען אזוי פיעל אייגענע ענינים צו ערלעדיגען. אונז וועט ווערען בעסער, פרייער וועלען מיר אויך אייערע ענינים ערלעדיגען.

„אבער, מיינע הערען, די דאזיגע צו-געמעסטמוזיק קאן נאר דענערווירען. די צייט איז אבער א שטורמישע. איבער דער גאנצער וועלט טראגט זיך דער גייסט פון ליקווידירען די אבגעלעבטע ירושות. פעלקער געהען אב מיט בלוט און ווענדען זיך אלע מיטלען, זיך ארויסצושטעלען וואס דעמאקראטישער, פרייער און פראגרעסי-ווער. אין אזא צייט קען מען ניט רע-דען וועגען אבלעגען. דא דארף שוין דעם געטהאן ווערען. אזעלכע קליינע זייטען, ווי אראבנעהמען די שילד פון די גערטנער, קאנען געטהאן ווערען גלייך אויף דעם ארט, אהן איבעריגע פשט'לאך, און עס איז נור א חרפה פאר זיך אליין, ווען מען זאגט אז דער קומענדער פויל-ישער סיים וועט דאס ערלעדיגען.

דער קאנסערוואטיווער פריוסישער סיים האט אויך איצט פאר די פאליאקען אין פויזען געמאכט הנחות, און ערלויבט פויליש אלס אונטעררינכטס־שפראך אין די פוילישע פאלקס־שולען. דאס איז נאך ווייניג. דערמיט איז נאך די פראגע אין גאנצען ניט ערלעדיגט. אבער אן אנ-הויב איז עס. און אנהויב אויף דעם וועג פון הנחות, צו האבען מיר פון אייך אויך עפעס בעקומען צו האבען מיר פון אייך אויך געזעהען אט אזא אנהויב?

„ביי אונז איז אלס ווי געווען, ביי אונז האט זיך קיין זאך ניט געענדערט. די דאזיגע שלעכטע בעציהונגען זיינען אבער שלעכט ניט בלויז פאר אונז. יע-דער קאנפליקט, יעדער אומרעכט וואס ווערט אריינגעבראכט אין לעבען פון א געזעלשאפטליכער ארגאניזאציע, שפיי-געלט זיך אב אויף אלע טהיילען פון דער ארגאניזאציע, און ניט בלויז פאר אונז — נאר די פאליאקען אליין איז געוואונשען צו געפינען א געמיינזאמער שפראך, אויף צו קאנען זיך צונויפריידען מיט אידען און צו קומען מיט זיי צו אן אויסגליך.“

נאכדעם ווי דער רעדנער דערמאהנט נאך דעם פוילישען שאוויניסטישען שטאנדפונקט, וועלכער פערלאנגט, אז אלע איינוואהנער פון לאנד זאלען דורכ-גענומען ווערען מיט דעם פויליש נאציא-נאלען גייסט, ווייל נור פון אזעלכע פא-ליאקען, לויט נאציאנאליטעט, זענען אפען די שטאדטישע שטעלעס. א. א. וו. זאגט ער ווייטער פאלגענדעס:

„אבער מיינע הערען, מיט אזעל-כע בעגריפען קאן מען אין דער היינטי-גער צייט קיין לאנד ניט אויפבויען און ווייטער קומען מיר צו דער שטעלונג, וועלכע מיר האבען שוין דא עטליכע מאל בעטאנט, פאליטיש זיינען מיר פאליא-קען, פאליטיש ווילען מיר צוזאמען מיט אייך ארבייטען פאר דעם לאנד, פאר זיין גליק, פאר זיין אויפבליהונג און דע-מאקראטיזירונג. האט דען די „פאלקס גרופע“ ניט געארבייט מיט אייך איבער די פערשידענע אלגעמיינע ענינים? האבען מיר זיך דען ניט בעטהייליגט אין דער ארבייט איבער יענע פראגען וואס זע-נען נוגע דער גאנצער שטאדט און ניט וקא אידען?

„מיר האבען אין געוויסע הינזיכטען געמיינזאמעס אויך מיט דער פוילישער קולטור. לעבענדיג שוין אזוי פיעל הונ-דערטער יאהרען אויף דער פוילישער ערד, האבען מיר געמוזט אזוי אדער א-נדערש בעאיינפלוסט ווערען פון דער פוי-לישער שפראך און פון דעם פוילישען לע-בען. הונדערטער פוילישע שפריכווער-טער זענען אריינגענומען געווארען אין דער אידישער שפראך. פיעל פון אונ-זערע שריפטשטעלער האבען זיך געפונען אונטער דער ווירקונג פון דער פוילישער ליטעראטור. אין אונזערע שולען זאל פויליש געלערענט ווערען אזוי פיעל אז די שילער זאלען גרינדליך בעהערשען דיא שפראך. ווייטער אבער פון דעם הויבט זיך שוין אן אונזער אייגענע היילינגטהום אונזער אייגענע קולטור מיט איהרע אינ-דיווידועלע בעגריפען מיט איהרע אינד-ווידועלע סימפאטיעס און אנטיפאטיעס.

„דא ווילען מיר זיין אליין ביי זיך און מיט זיך. דא האט קיין אנדערע מעהרהייט קיין רעכט ניט אונז צו דיקט מעהרהייט קיין רעכט ניט אונז צו דיקט זיין נייעס, וואס מיר געהען דא אויף דעם, דאס איז דער אלגעמיינער בע-גריף פון דער מאדערנער דעמאקראטיע. אין דער הינזיכט האט זיך די עסטרייכי-שע רעגיערונג, למשל, אויך געזעהן גע-צוואונגען צו צופאסען איהר מלוכה פא-ליטיק צו דעם פרינציפ, און דא ניט לאנג האט זי צו דעם צוועק איינגעלאדען אויף א ספעציעלער אודיענץ דעם געלעהרטען רעדנער, וועלכער איז דער שעפער און בע-גרינדער פון דער אידעע, אז יעדע נאצ-יאנאלע מינדערהייט מוז האבען זעלבסט בעשטימונגסרעכט אויף איהר קולטור. פאליטיש בילדען אט די אלע מינדערהיי-טען איין ארגאניזם, איין שטאט, אבער קולטורעל איז יעדע נאציאנאלע גרופע פאלשטענדיג פריי און זעלבסטשטענדיג.

אין דער פארזעצונג פון זיין רעדע אויף דער נאכמיטאג זיצונג פון שטאדט-ראט דעם זעלבען טאג, האט ראטמאן פרי-לוצקי זיך אבגעשטעלט ביי דער פאדע-רונג פון גלייכבערעכטיגונג און נאציאנא-לע רעכט פאר די אידען אין פוילען.

די פראגע וועגען בירגערליכער גלייכ-בערעכטיגונג איז ענג פערקניפט מיט דער פראגע וועגען נאציאנאלע רעכט. אהן דער אנערקענונג פון נאציאנאלע רעכט איז פאקטיש אונמעגליך די בירגערליכע גלייכ-בערעכטיגונג.

דער רעדנער איללוסטרירט דאס גע-זאגטע מיט ביישפיעלען און נעהמט זיך דאן אבווענדען דעם פארוואורף, וועלכער איז די אידען שוין עטליכע מאל געמאכט געווארען אין שטאדטראט, אז די אידישע נאציאנאלע בעוועגונג איז בלומרשט ניט קיין נאטירליכע בעוועגונג, נאר א קינסט-ליכע אינטריגע פון פוילענס שונאים: פריהער א פראדוקט פון דער רוסישער פאליטיק און איצט די פאליטיק פון מערב.

„ווי לעכערליך איז די בעשולדיגונג — זאגט דער רעדנער — אז דער אידי-שער נאציאנאליזם האט זיך בלומרשט גע-שטיצט אויף דער רוסישער ביוראקראטיע אפשר אויף סטאליפינען. וואס האט אר-גאניזירט די ביאליסטאקער און שעדלע-צער פאגראמען, וואס האט פערמאכט אלע נאציאנאלע פעראיינען און גע-רודפט יעדען אויסדרוק פון דער אידישער נאציאנאלער בעוועגונג? איבערהויפט איז אביסעל ניט פארזיכטיג, ווען פון דער רעדנער זייט מאכט מען דעם דאזיגען פארוואורף. מען ווייסט אויסגעצייכענט אויף וועמען עס האט זיך געשטיצט דער באיקאט און עס איז געגרינדעט געווארען א פוילישער פעראיין, ספעציעל מיט דער אויפגאבע צו פערווירקליכען דעם באיקאט, האט די אידישע געזעלשאפט גע-וואלט גרינדען א פעראיין צו בעקעמפען דעם באיקאט — האט די רוסישע מאכט אזא פעראיין ניט געוואלט בעשטעטיגען ווען איך בין געווען מכח דעם ענין ביים כארלאמאוו, דער דירעקטאר פון גע-נעראל־גובערנאטארס קאנצעלאריע האט ער געזאגט: „מיר קענען אייער פער-איין ניט לעגאליזירען, ווייל דאס וואלט געהייסען אז די רעגירונג מישט זיך אריין אין דעם פויליש אידישען סכסוך די רעגירונג מוז בלייבען נייטראל.“ איך האב געענטפערט: „אבער דעם פוילי-שען באיקאט־פעראיין האט איהר דא לעגאליזירט. דאס איז דאך קיין נייט-ראליטעט ניט?

כארלאמאוו האט זיך אנגערופען: דאס איז עפעס אנדערש...

דערפון איז צו זעהען, ווער עס האט זיך אין אמת'ן געשטיצט אויף דער רוס-ישער ביוראקראטיע.“

דער רעדנער בעווייזט דאן, אז עס איז אויך פאלש דער פארוואורף, אז נור א טייל ווילען פאדערען די אידען נאציאנאלע רעכט, ווייל די פאדערונג האבען די אי-דען אין רוסלאנד געשטעלט נאך מיט 50 יאהר צוריק, און אויך די היינטיגע אידי-שע בעוועגונג אין רוסלאנד האט די פא-דערונג אין איהר פראגראם. פאר פו-ילען אליין דארף אויך די פאדערונג ניט זיין קיין פרעמדע, ווייל נאך אין יאהר 1881 האט דער פוילישער פראגרעסיסט אלעקסאנדער טשארנאווסקי געפאדערט אז אידען דארפען בעקומען אלע נאציא-נאלע רעכט, ווייל דאס איז דער איינציגער באדען אויף וועלכען עס קען געשאפן ווערען שלום צווישען די צוויי פעלקער.

אין די יאהרען 1905—1906 האט אלעקסאנדער שוויענטאכאווסקי זיך ארויס-געזאגט פאר אידיש נאציאנאלע רעכט בעגרינדענדיג אז דאס ליגט אין די פויל-ישע אינטערעסען, ווייל די פאליאקען זיינען א מינדערהייט אין דער ליטא און אין דער אוקראינא, און זיי וועלען קענען פא-דערן פאר זיך די רעכט פון א נאציאנא-לער מינדערהייט, נור דעמאלט, ווען זיי וועלען ניט אונטערדריקען די מינדערהי-טען ביי זיך אין פוילען. עהנליך האבען זיך ארויסגעזאגט וולאדיסלאו סטודניצקי, טאדעאוש ווראבלעווסקי, לידאמיר גרענדישינסקי, און פיעלע אנ-דערע. עהנליך האט זיך אויך ארויסגע-זאגט ערשט פאר א יאהרען מיכאל לעמ-פיצקי אין לאזאן.

צום סוף פון זיין רעדע ציטירט נאך דער ראטמאן פרילוצקי ווערטער פון ראטמאן בראטאצסקי, וועלכע ער האט ארויס-געזאגט אויף דער שטאדט זיצונג אין דעצעמבער 1916, און וועלכע האבען געהאט דערמאהנט אן אלטע פוילי-שע סטאטוט פון 14טען יאהר הונדערט, וואס בעשטימט גלייכבערעכטיגונג פאר די אידען אין פוילען. דער ראטמאן גראבאווסקי האט דעמאלט, ציטירענדיג די ווערטער פון סטאטוט, אויסגעדריקט דעם וואונש, אז דאס פוילישע געזעץ פון 14טען יאהרהונדערט זאל כאטש געפינען אן אבקלאנג אין די געזעצען פון דער רוסישער דומא אין יאהר 1917. דער דאזיגער וואונש איז היינט אין רוסלאנד מקוים געווארען. אויסצעהלענדיג דיא חטאים פון די פאליאקען אקעגענאיבער די אידען אין דער לעצטער צייט, ענ-דיגט פרילוצקי זיין רעדע מיט די ווער-טער: איך ווינש די פוילישע אידען און אויך דער פוילישער געזעלשאפט אז אין יאהר 1918 זאלען די אידען אין פוי-לען געניסען די פולע גלייכבערעכטיגונג“.

נאך דעם ראטמאן פרילוצקי האט בעקו-מען דאס ווארט דער אסימילאטאר ראטמאן ה' בערענסאהן.

ראטמאן בערענסאהן טרעט אויף ווי זיין פארערדנער אין שארפע ווערטער געגען דער ווירטשאפט פון מאגיסטראט בכלל און געגען זיין טאקטיק בנוגע די אידען בפרט. דאס נישט אויספיהרען א בע-שלוס פון שטאדטראט איז ניט נור א בע-לײדיגונג פאר די אידען נאר פאר דעם גאנצען שטאדטראט. עס איז ניט ריכ-טיג, וואס דער בירגערמייסטער האט גע-זאגט, אז די אידען בעקומען שטיצע פון דער גאנצער וועלט, און דער מאגיסטראט ווייסט ניט וויפיעל און וואס, ווייל אין אמת'ן ווערט דעם מאגיסטראט צוגע-שטעלט רעגעלמעסיג א בעריכט וויפיעל שטיצע עס בעקומט יעדע אידישע אינס-טיטוציע פון דרויסען. דער מאגיסט-ראט וואלט פאר די אידען זעהר פיעל גע-קאנט אויפטהאן, נור ער טהוט עס ניט, ווייל ער איז בכלל טענדענציעז.

דער רעדנער שטעלט זיך אב אויף דער פראגע פון געבען אידען אלס א נאציאנא-לע מינדערהייט, נאציאנאלע רעכט. ער, אלס א סימילאטאר, ערקלעהרט אז דיא פראגע צו אידען זיינען א פאלק צו ניט, איז לעת עתה נור א טהעאריע: א סך זאגען, אז יא, א סך זאגען אז ניט. דיא אידען אין פוילען זיינען נאך זיכער ניט אזא געשלאסענע גרופע, וועלכע מען זאל קענען אנערקענען אלס א נאציאנאלע מינדערהייט, וועלכע בעקומט רעכט אלס אזעלכע. עס איז דארום אפט פשוט טעכניש אונמעגליך אויסצופיהרען דיא פאדערונגען, וואס עס האט געשטעלט דער ראטמאן פרילוצקי, למשל שאפען א גע-זונד ספעציעל אידישע שולען.

אויף אלע פארווארפען, סיי די אלגע-מיינע, סיי די בנוגע די אידען, האט אין נאמען פון מאגיסטראט געפרובירט ענט-פערען דער בירגערמייסטער דרשעוועצקי, וועלכער האט ערקלעהרט, אז ביים פער-טהיילען די שטיצע בעקומען די אידישע אינסטיטוציעס גלייכע הילף ווי די ניט אידישע. אז עס זענען ביי אידען אבער פאראן נאך אנדערע קוועלען און הילפס-קוועלער אהוץ די פון וועלכע דער מאגיס-טראט ווייסט, בעווייזט דאס, אז די אידען האבען אפילו די מעגליכקייט צו געבען געלד פאר ארעמע פראוואפלאוונג.

נאכדעם בעקומט דאס ווארט דער אידישער ראטמאן דר. נאלדפארב, וועלכער רעדט אויך שארף אויף געגען מאגיסט-ראט צוערשט דעפאה, ווייל די אידען ווער-ען נאך אלץ ניט אריינגעלאזט אין דיא שטאדטישע גערטנער און דאן רעכענט דער רעדנער אויס א גאנצע ריהע חטאים פון מאגיסטראט און שטאדטראט אקעגען דער אידישער בעפעלקערונג.

פון דער אידישער געמיינדע ווערט גע-פאדערט אז זיי זאלען אויסקעהרען דיא הוצאות פאר דעם היילען די אידישע קראנ-קע אין די שטאדטישע שפיטעלער, וועה-רענד די קריסטליכע קראנקע ווערען גע-צאהלט אויף דעם חשבון פון דער שטאדט. עס איז אן אומרעכט, ווייל מען שטיצט זיך דא בנוגע די אידען אויף א פערארד-נונג נאך פון יאהר 1841, וועלכע איז דאך שוין בטל געווארען דורך דער נייעסטער שטאדט־ארדינאציע, וואס בעשטימט אז די השגחה איבער ארימע געהערט צו די שטאדט ענינים, און עס ווערט ניט גע-מאכט קיין אונטערשייד צווישען אידען און ניט אידען.

צו די שטאדטישע שטעלעס ווערען אי-דען אדער ניט אנגענומען אדער נור אין א גאר א גערינגער צאהל. די צאהל 731 אידען אויף שטאדטישע שטעלעס, וואס דער בירגערמייסטער גיט אן איז אן איבערטריבענע.

דער רעדנער בעווייזט מיט דאטען, ווי ווייניג פראצענט־מעסיג עס ווערען גע-שטיצט פון מאגיסטראט די אידישע נויט-ליידענדע. ער גיט אויך אן די צאהלען פון די געלדער וואס קומען פון אויסלאנד. די אויסלענדישע אידען שיקען אייער שטיצע אין בעוואוסטזיין, אז דער מאגיסטראט ערפילט ניט זיין חוב אקע-גענאיבער דער אידישער בעפעלקערונג און נור א דאנק דער אויסלענדישער שטי-צע איז די לאגע פון די אידישע ארימע ניט אזוי האפנונגסלאז ווי זי וואלט גע-ווען ווען מען וואלט געדארפט ארויסקרי-גען, נור אויף דער שטיצע פון מאגיסט-ראט.

עס איז קיין שום צווייפעל ניט — זאגט צום סוף דער רעדנער — אז דער מאגיס-טראט שפיגעלט אב שטימונגען וואס הער-שען איצט אין דער פוילישער געזעל-שאפט און אין דעם שטאדטראט. דיא שטימונג אבער מוז זיך ענדערען, ווייל טראץ אלע פניות, טראץ אלע מכשולים און גליקען געהט די וועלט אויף דעם וועג פון גרויסער גערעכטיגקייט און געזעלשאפט-ליכער סאלידאריטעט. ניט די פיזישע קראפט, נאר דער כח פון גייסט, פון רעכט, אמת און יושר וועלען די וועלט בע-הערשען.“

נאך דער דאזיגער רעדע ערקלעהרט דער פארזיצענדער, אז די זיצונג איז גע-שלאסען.

א צווייטער וויכטיגער בריעף וועט זיין גע-דרוקט מארגען

לשנה טובה תכתבו!

די פירמא

ש. ל. נאטאנזאן און זאנס

דאס איינציגע אידישע האלסייל ליקער הויז אין קענעדע, ווינשען אלע זייערע קאסטימערס און פריינדע א

כתובה וחתימה טובה

יעדען איד איז שוין גוט בעקאנט די עהרליכע בעהאנדלונג און געשמאקע שנאפסען וואס מיר פער-קויפען א גאנץ יאהר און אויף פסח. בעפאר איהר קויפט אנדערשוואו שרייבט צו אונז פאר א פרייז-ליסט.

S. L. NATHANSON & SON

1072 St. Lawrens Blvd. MONTREAL

אונזער געשעפט איז געשלאסען יעדען שבת ויום טוב.

THE DAILY HEBREW JOURNAL

L. WINBERG, Pres. & Gen. Mgr.

The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario

PUBLISHED BY

— CANADIAN JEWISH PUBLISHING CO., LTD. —

251-253 Queen Street West Telephone Adelaide 3967

SUBSCRIPTION RATES: $5.00 PER YEAR

SINGLE COPY 2c.

Entered as Second Class Mail Matter at G.P.O. Toronto, Ontario January 22nd, 1913

תמיד געפינט מען א תירוץ

ריגא איז געפאלען, און געפאלען כמעט אהן א ווידערשטאנד. און געפאלען איז ניט נאר ריגא דער האפען אויפ'ן באלטישען ים, נאר אויך פעטראגראד איז געשטעלט געווארען אין געפאהר, און מען רעדט שוין וועגען אבלעדיגען די רוסישע הויפט שטאדט, און איבערפיהרען די רע-גיערונג קיין מאסקווא.

אבער ניט נאר די פאסירונג זעלבסט איז וויכטיג. עס איז אינטער-רעסאנט אויך אן אנדער זאך. צוגלייך מיט דער נאכריכט וועגען דעם פאר-לען פון ריגא, און די געפאהר פאר פעטראגראד איז אויך אנגעקומען די ידיעה, אז אין מיליטערישע קרייזען ווערט פערחעכענט ריגא אלס א ניט וויכטיגער פונקט, און איז סטראטעגיש ווערטלאז, און פונקט אזוי אונ-בעדייטענד איז פעטראגראד, און דארום דארף מען ניט זיין איבערראשט ווען מען וועט הערען וועגען דער עוואקואציע פון דער רוסישער הויפט שטאדט.

דאס זאגט מען יעצט וועגען ריגא. אבער דאס זעלבע האט מען דאך אויך געזאגט, ווען מען האט אבגעלעדיגט קאוונא, ווארשא, בריסק, גראדנא, און פיעלע אנדערע פלעצער. כל זמן, זיי זענען נאך ניט פער-נומען געווען, זענען זיי געווען וויכטיגע פונקטען, אזוי שנעל אבער ווי מען האט זיי פערלוירען, זענען זיי מיט אמאהל געווארען אהן בעדיי-טונג און ניט וויכטיג. און ניט נאר האט מען דאס זעלבע געהערט אויפ'ן מזרח „פראנט“, נאר דאס זעלבע האט מען אויך געהערט אויפ'ן מערב, און מערקווירדיג תמיד נעהמט מען אן דיעזע תירוצים פאר גאנץ גלאטע, און מען שטעלט אפילו ניט די פראגע, וואָרום ווערען עס מיט אמאהל די פערלוירענע פלעצער ניט וויכטיג, צו דער צייט, וואס פאר'ן פערלוסט האט מען זיי ערקלעהרט פאר וויכטיגע פאזיציעס.

אן ענגלישע צייטונג וועגען אידיש

פרעמד איז געוועזען דעם אמעריקאניש - אידישען ישוב די שפראכען - פראגע, יענע פראגע, וועלכע האט פערשאפען, און פערשאפט יעצט אזוי פיעל היים בלוט אין רוסלאנד. מען האט גערעכנט, אז די אידישע אמעריקא און די אידישע קאנארע וועלען אויסמיידען דיעזע פראגע, ווייל אויפ'ן היגען באדען קען ניט ענטשטעהען אזא פראבלעמע. עס איז אבער געוועזען א טעות אין חשבון, און די פראגע וועגען אידיש און העברייאיש שטעהט אויך ביי אונז אויפ'ן טאגעס - ארדנונג, און וואלטען מיר יעצט געהאלטען ביי א פאדערונג פון ספעציעלע אידישע שולען, וואלט די פראגע געוועזען גאנץ ברענענד, פונקט ווי זי עס הייגט צו טאג אין פוי-לען און אין רוסלאנד, און ליט היגיגע רעזאלוציעס געגען אידיש האלטען אנגענומען געווארען.

דערווייל אבער האלטען מיר נאך ניט ביי דיעזער מדרגה, און די פראגע ווערט דערווייל פערהאנדעלט אין דער פרעסע, און אויך ביי דעם איז שוין צו זעהן א געוויסע שארפקייט. אזוי האט שוין למשל פאסירט, אז א אידישע צייטונג און נאך א גאנץ אנגעזעהענע וואכענבלאט דערצו, האט ניט געהאט קיין אנדער אורזאכע פאר וואס צו פרעהען זיך מיט דעם זיעג פון דער רוסישער רעוואלוציע, ווי דאס וואס אין א פרייער רוסלאנד וועט ניט זיין קיין באדען פאר אידיש, און מיר מעגען זיך שוין דארום בייצייטענס נעהמען גרייטען צו דער לויה פון דער פאלקס - שפראך. און קוקט מען אזוי אויף דער שפראך, דאן דארף דאך דער טאן ניט זיין קיין געקליבענער, און רעדען דארום די אידיש - געגנער וועגען דער אידישער שפראך, איז די שפראך א גאליגע. פאר דיעזע אלע שונאים פון אידיש, און האבען, האבען מיר זיי גאנץ פיעל וואלט ניט געשאדעט א בערצולעזען דאס ווייטערדיגע, וועלכעס מיר ציטירען פון דער ניו-יארקער „איווינינג פאסט“. אויך דארטען רעדט דער שרייבער געגען אידיש און פאר העברייאיש, עס פעהלט אבער דער בעליידיגענדער טאן צו דער שפחה, א זאך פון וואס אונזערע אייגענע אידיש - פייגד קענען זיך בשום אופן ניט אבגעוואוינען.

שרייבט „איווינינג פאסט“

דער טויט פון דעם בעריהמטען אקטיאר, מאריס מאריסאן, אזוי גוט ווי שלום עליכם'ס לעצטעס יאהר, דיענט נאכאמאהל צו דערמאה-נען דער וועלט וועגען דער עקזיסטענץ און לעבעדיגקייט פון אידיש אלס א ליטעראריש און דראמאטישע קונסט. אידיש, וועלכעס צעהלט צווישען זיך אזעלכע מענשען, און פערמאגט אויך א גאראן, קען ניט קלאסיפיצירט ווערען אלס א דיאלעקט, אפילו אין דיעזען לאנד. און דער יעצטיגער צייט איז עס די מוטער - שפראך פון דעם גרעסטען טהייל פון דער אידישער ראסע. געגען העברייאיש, וואס איז א פאלעס-טינער, האט אידיש מיט דיעזער איינער אויסנאהמע געמאכט גוטען פארטשריט. אין פאלעסטינא זענען פערהאן פיעלע שפאניאלען, ווע-מענס שפראך איז אונפערשטענדליך צו די רוסישע, גאליציאנער און רומעני-שע אידען. דארט קען זיין די זיך - צוזאמענרערענדע שפראך העב-רייאיש, וועלכע ווערט שטארק פערטיידיגט פון די נאציאנאליסטען, ערגעץ אנדערש אבער, האט אידיש, די שפראך פון דעם פאלק אהן שטיצע אויף טראדיציע, ארויסגעוויזען, וואונדערליכען ווידער-שטאנדס - קראפט.

„די הויפט - שונאים פון אידיש זעלען די שפראכען, וועלכע זענען די הערשענג עדוואו די אידען וואוינען. עס ווערט דארום אונטער-ווארפען דער געפאהר, ניט פון אסימילאציע, נאר אויפצוהערען צו עקזיסטירען. מיט רוסלאנד פריי, איז די לעצטע פעסטונג געפאלען. ווי אין ענגלאנד, פראנקרייך, דייטשלאנד און אמעריקא, וועלען די אידען פון רוסלאנד, רומעניען און גאליציען אנהייבען צו רעדען די שפראך, געלערנט אין די פאלקס - שולען. אידיש ניט האבענדיג מעהר קיין בעשטימטע אינסטיטוציעס הינטער זיך, וועלכע זענען אנער קענט פון געלערנטע, וועט אונטערגעהן. העברייאיש, אויף דער צווייטער זייט, האט א מעכטיגע ליטעראריש און ראסען-טראדיציע, איז די שפראך פון דער שול, און די שפראך פון די פיעלע טויזענדער אין ארץ ישראל. וואס עס פעהלט עס, איז דאס פאלקסטימליכע, די בעריהרונג מיט'ן הארץ פון פאלק. פיעלע בעמיהונגען זענען גע-מאכט געווארען עס צו שטאנד צו ברענגען, אבער בלויז צייט קען געווינען פאר העברייאיש דעם פלאץ פון אידיש

די בעטרעפענדע צייטונג איז אויך צוליעב איהרע צוועקען געגען אידיש, אבער ווי אנדערש עס איז דעה טאן